

Dejan Cigale*, Barbara Lampič*

PANDEMIJA COVIDA-19 IN NJENI UČINKI NA TURISTIČNO RAVNANJE SLOVENSKEGA PREBIVALSTVA

*Izvirni znanstveni članek
COBISS 1.01
DOI: 10.4312/dela.58.125-149*

Izvleček

Pandemija covid-19 je pomenila velik pretres za turizem po svetu in v Sloveniji. Prišlo je do močnega zmanjšanja števila turističnih potovanj in prenočitev ter preusmeritve turističnih tokov. Prispevek predstavlja rezultate anketne raziskave, katere namen je bil poglobiti poznavanje učinkov pandemije covid-19 na turistično ravnanje slovenskega prebivalstva. Rezultati so pokazali, da je pandemija vplivala na manj pogosta in krajša turistična potovanja ter izbiro drugačnih turističnih destinacij. Pri sprejemanju potovalnih odločitev je bila pomembna tako vloga epidemioloških omejitev in zaznavanja varnosti različnih oblik turističnih potovanj kot tudi običajnih dejavnikov turističnega odločanja.

Ključne besede: turizem, Slovenija, covid-19, turistično ravnanje, zaznavanje zdravstvenega tveganja

⋮ *Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija
⋮ e-pošta: dejan.cigale@ff.uni-lj.si; barbara.lampic@ff.uni-lj.si
⋮ ORCID: 0000-0002-9681-1654 (D. Cigale), 0000-0002-3802-1793 (B. Lampič)

THE COVID-19 PANDEMIC AND ITS EFFECTS ON THE TOURIST BEHAVIOR OF THE SLOVENIAN POPULATION

Abstract

The Covid-19 pandemic was a major shock to tourism around the world and in Slovenia. The number of tourist trips and overnight stays dropped sharply, and tourist flows were diverted. The paper presents the results of a survey, the aim of which was to deepen the knowledge about the impact of the Covid-19 pandemic on the tourist behavior of the Slovenian population. The results show that the pandemic influenced less frequent and shorter tourist trips and the choice of different tourist destinations. Travel decisions were influenced by both the role of epidemiological restrictions and perceptions of the safety of various forms of tourist travel, as well as the usual factors of tourist decision making.

Keywords: tourism, Covid-19, tourist behaviour, perception of health risk, Slovenia

1 UVOD

Po obdobju dolgoročne globalne rasti turizma je razmah pandemije covid-19 v letu 2020 pomenil izjemno velik pretres za turizem povsod po svetu. Zaradi številnih epidemioloških ukrepov in omejitev (Gössling, Scott, Hall, 2021) ter bojzani, povezanih s povečanimi zdravstvenimi tveganji, je prišlo do močnega zmanjšanja števila turističnih potovanj in prenočitev. To sicer ni bil prvi primer, ko so poslabšane zdravstvene razmere vplivale na upad turističnega obiska (Haque, Haque, 2018; Jamal, Budke, 2020; Mao, Ding, Lee, 2010; Novelli in sod., 2018), vendar je v primerih prejšnjih epidemij šlo za manjši upad, prizadeta pa so bila samo posamezna območja in ne svet v celoti. Tako je pandemija covid-19 predstavljala za svetovni turizem edinstven primer globalnega zmanjšanja turističnih tokov.

Čeprav je občutil negativne posledice turizem po vsem svetu, so bila posamezna območja različno prizadeta (Elbany, Elhenawy, 2021; Navarro-Drazich, Lorenzo, 2021; Pham in sod., 2021; Yang in sod., 2021). Še posebej je upadel obseg turističnih tokov na večje razdalje (npr. Huang in sod., 2021). Nadpovprečno so posledice pandemije občutile nekatere vrste turizma, npr. mestni turizem (Marot, Stubičar, 2022) in kulturni turizem (Flew, Kirkwood, 2021). Turistično gospodarstvo je bilo močno prizadeto, kar je veljalo tako za področje nastanitve kot transporta (Farmaki in sod., 2020; Škare, Soriano, Porada-Rochon, 2021) oziroma za celotno turistično nabavno verigo (González-Torres, Rodríguez-Sánchez, Pelechano-Barahona, 2021; Gössling, Scott, Hall, 2021; Lakshmi Singh, Jamal, Suhail Ahmad, 2021). Kot odziv na takšno situacijo so države sprejemale različne ukrepe, s katerimi so poskušale ublažiti

negativne učinke pandemije na turistično gospodarstvo (Cvelbar, Farčnik, Ogorevc, 2021; Okafor, Khalid, Gopalan, 2022), kljub temu pa so številna turistična podjetja prenehala s svojo dejavnostjo. Še zlasti so bila prizadeta manjša in srednje velika podjetja (Zeilhofer, Zobavnik, 2020).

Na potovalne odločitve posameznikov (npr. potovati ali ne potovati) so vplivali različni dejavniki (Villacé-Moliner in sod., 2021), med katerimi je bila zelo pomembna zdravstvena varnost destinacije (Lu, Atadil, 2021). Zaznava zdravstvenega tveganja je postala ključen dejavnik turističnega povpraševanja v času pandemije in je močno vplivala na odločitve o potovanju in na izbor obiskanih turističnih destinacij (Abidin in sod., 2022; Im, Kim, Choeh, 2021; Shin in sod., 2022; Shin, Kang, 2020). Destinacijske preference turistov so se pomembno spremenile (Li in sod., 2021). Tako so, na primer, italijanski turisti zaznavali gorske destinacije kot bolj varne od obmorskih in mestnih ter na podlagi zaznanega tveganja tudi menjali svoje potovalne cilje oziroma se v precejšnji meri preusmerili od obmorskih h gorskim destinacijam (Osti, Nava, 2020). Turisti so se izogibali potovanjem v destinacije z več potrjenimi primeri covid-19 kot v njihovem izvornem območju in raje izbirali destinacije bliže domu (Li in sod., 2021).

Zaznavanje zdravstvenih tveganj je (bilo) povezano z različnimi socio-demografskimi in drugimi dejavniki, pri čemer je relevantno tudi dejstvo, da so bile posledice covid-19 različne pri različnih starostnih skupinah (npr. Mattiuzzi, Lippi, Henry, 2021). Tako sta Neuburger in Egger (2021) našla pomembne razlike v povezavi s starostjo, potovalno pogostostjo in spolom (kar se je ujemalo z ugotovitvami starejših raziskav, npr. Lepp, Gibson, 2003). Zaznavanje tveganj, povezanih s turističnimi potovanji, je naraščalo s starostjo, padalo pa s pogostostjo potovanj posameznikov. Osebe, ki so v preteklosti največ potovale, so bile najmanj nagnjene k izogibanju potovanjem zaradi pandemije covid-19 (Turnšek in sod., 2020).

Pandemija covid-19 je predstavljala hud pretres tudi za slovenski turizem. Nekatera dela so vplive pandemije na turizem v Sloveniji že obravnavala, pri čemer je bila pozornost namenjena vplivu turističnih bonov (Cvelbar, Farčnik, Ogorevc, 2021), posledicam za mestni turizem (Horvat, 2021; Marot, Stubičar, 2022) ali pa odzivom prebivalstva v najzgodnejši fazi pandemije (Turnšek in sod., 2020).

Ta prispevek predstavlja rezultate anketne raziskave o turističnem ravnanju slovenskega prebivalstva v času pandemije, ki je bila izvedena ob koncu obdobja, na katero je pandemija pomembneje vplivala (tj. po koncu glavne poletne turistične sezone l. 2021), zato ponuja bolj celovit vpogled v njene posledice v Sloveniji. Namen prispevka je poglobiti poznavanje učinkov pandemije covid-19 na turizem v Sloveniji in razumevanje dejavnikov, ki so vplivali na opažene spremembe. Pri tem se navezuje na raziskave (npr. Im, Kim, Choeh, 2021; Neuburger, Egger, 2021; Shin in sod., 2022), ki so ugotovljale pomembno vlogo zaznavanja zdravstvenega tveganja ter v povezavi s tem tudi starosti kot dejavnikov turističnega odločanja. Prispevek se osredotoča na naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kako je pandemija covid-19 vplivala na turistično ravnanje prebivalcev Slovenije in kakšna je bila pri tem vloga različnih z njo povezanih dejavnikov?
- V kolikšni meri je starost povezana s potovalnimi odločitvami posameznikov in z zaznavo zdravstvenih tveganj?
- V čem so se med seboj razlikovali udeleženci in neudeleženci turističnih potovanj glede doživljanja različnih omejitev in motenj, povezanih s pandemijo?

2 PANDEMIJA COVIDA-19 IN TURIZEM V SLOVENIJI

4. marca 2020 je bil v Sloveniji ugotovljen prvi primer okužbe, 12. marca 2020 pa je bila razglašena epidemija covid-19 (Odredba o razglasitvi epidemije ..., 2020). S tem je turizem skoraj popolnoma zastal, ukrepi pa so močno omejili tudi priložnosti dejavnosti nasploh, saj je bilo 30. marca prepovedano gibanje izven občine stalnega ali začasnega prebivališča. V letu 2020 in 2021 so bili tako epidemiološki ukrepi eden izmed ključnih dejavnikov, ki so krojili dogajanje na področju turizma.

Na osnovi Zbirke ukrepov, ki jih za večino evropskih držav zbira Evropski center za preventivo in nadzor bolezni/*European Centre for Disease Prevention and Control* (European Commission, 2022), lahko nefarmacevtske ukrepe ob izbruhu pandemije covid-19 obravnavamo v šestih različnih kategorijah, med katerimi so na turistično obnašanje najbolj vplivali ukrepi, vezani na omejitve notranjih in mednarodnih potovanj, ter ukrepi fizične razdalje, higienski in varnostni ukrepi.

Med ukrepi za zagotavljanje fizične razdalje, ki so bili najštevilnejši, so bili med bolj izpostavljenimi ukrepi (in kasneje priporočila) »ostani doma«, zapiranje javnih prostorov, omejitve izvajanja javnih dogodkov, prepovedi in omejitve zbiranja ter zaustavitev javnega prometa. Med ukrepi, vezanimi na omejitve notranjih potovanj, velja izpostaviti predvsem omejitve gibanja zunaj občine bivanja oziroma prepoved potovanja med statističnimi regijami. V to skupino sodijo še ukrep prepovedi gibanja izven določenega časa, zbiranje na javnih prostorih, omejitve pri potovanjih z javnim prevozom idr. Ukrepi, ki so vplivali na mednarodno mobilnost in potovanja, so bili med državami pogosto neusklajeni. Izpostaviti moramo zaprtje meja, ustavitev letalskega prometa, obvezne karantene, kasneje preverjanje izpolnjevanja pogojev na mejah, zagotavljanje ustreznih potrdil o neokuženosti in izpolnjevanju pogoja cepljenja idr. Na turistično obnašanje pa tudi na počutje turistov so vplivali tudi higienski in varstveni ukrepi. Poleg zahtev po nošenju mask so bili za izvajanje turističnih dejavnosti bolj zahtevni ukrepi, s katerimi se je zagotavljalo dezinficiranje javnih prostorov, izboljšanje kakovosti zraka v skupnih prostorih itd. (European Commission, 2022).

Na drugi strani je treba omeniti ukrepe v podporo turističnemu gospodarstvu. V veljavo so stopili v času delnega sproščanja epidemioloških ukrepov, njihov namen pa je bila pomoč podjetjem pri ponovnem zagonu dejavnosti. Pri tem kaže zlasti izpostaviti t. i. turistične bone, ki so jih prejeli vsi prebivalci Slovenije (mladoletni v

vrednosti 50 evrov, odrasli pa v vrednosti 200 evrov). Uporabiti jih je bilo mogoče za nočitve (vključno z nočitvami z zajtrkom) v nastanitvenih obratih od 19. junija 2020 naprej. Podoben ukrep je bil sprejet tudi za leto 2021, in sicer t. i. BON21 (v vrednosti 50 oz. 100 evrov), katerega namen je bilo spodbujanje potrošnje v gostinstvu, turizmu, športu in kulturi (Finančna uprava ..., 2022).

Kot posledica pandemije in epidemioloških ukrepov je leta 2020 v primerjavi z letom 2019 število prihodov turistov (zaradi izrazitega zmanjšanja obiska tujih turistov) upadlo kar za 50,8 %, število prenočitev pa za 41,7 %. Tudi v naslednjem letu sta število prenočitev in prihodov ostala precej pod vrednostmi iz leta 2019 (SURS, 2022e). Upad je bil opazen še zlasti v okviru mestnega turizma (npr. Horvat, 2021). Tako je prišlo leta 2020 v mestnih občinah v Sloveniji v primerjavi z letom pred tem do upada števila prihodov turistov za 64,6 %, prenočitev pa za 56,4 % in tudi v letu 2021 se situacija ni bistveno izboljšala (SURS, 2022e). Tudi sezonska razporeditev turizma se je močno spremenila (SURS, 2022d) in je bila pod odločilnim vplivom epidemioloških ukrepov.

V letih pred izbruhom pandemije je bil izrazito prevladujoč turistični obisk tujih državljanov, domači turisti pa so leta 2019 prispevali le 27,9 % vseh prenočitev v Sloveniji (SURS, 2022e). V prvem letu pandemije (2020) se je ta delež povečal na 63,6 %, pri čemer se je število domačih prenočitev povečalo za 32,8 % (povečanje s 4.404.565 na 5.850.018). Prenočitve slovenskih turistov so leta 2020 upadle samo v Ljubljani in mestnih občinah, v drugih vrstah turističnih občin pa se je število prenočitev domačih turistov povečalo; največ v gorskih (za 76,4 %) in ostalih občinah (za 62,3 %). V skladu s tem se je spremenila tudi struktura prenočitev slovenskih turistov po vrstah turističnih občin. Povečal se je delež prenočitev v gorskih (z 20,3 na 26,9 %) ter ostalih občinah (z 8,3 % na 10,1 %), nekoliko pa tudi v obmorskih občinah (s 26,2 % na 27,2 %). V drugih vrstah turističnih občin je prišlo do upada. Precej opazno se je zmanjšal tudi delež prenočitev v zdraviliških občinah, kjer je bilo leta 2019 zabeleženih 39,4 % vseh domačih prenočitev, leta 2020 pa je bil ta delež le še 31,2 %. V letu 2021 se je število prenočitev slovenskih turistov še povečalo, razporeditev po vrstah turističnih občin pa je že bila bolj podobna tisti pred pandemijo (SURS, 2022e). Kljub temu je bil delež prenočitev, ki so jih slovenski gosti opravili v »ostalih«, gorskih in obmorskih občinah, še zmeraj izrazito večji kot pred pandemijo, v drugih občinah pa je bil posledično manjši.

3 METODE

V okviru raziskave smo izvedli anketiranje med polnoletnimi prebivalci Slovenije, ki je bilo vsebinsko osredotočeno na turistično ravnanje v času epidemije (čas od 12. marca 2020 naprej) ter dejavnike, ki so vplivali nanj. Uporabili smo kvotni vzorec prebivalstva Slovenije (n = 500), pri čemer je bil cilj skladnost starostne strukture vzorca s strukturo slovenskega prebivalstva, starega 18 let in več, saj raziskave Statističnega urada Republike Slovenije (SURS, 2022b) opozarjajo, da je turistično ravnanje močno povezano s starostjo.

Preglednica 1: Primerjava načrtovane in dejanske starostne strukture vzorca.

Starostna skupina	Predviden delež (%)	Dejanski delež (%)
18–25 let	9,4	9,6
26–35 let	14,6	15,0
36–45 let	18,1	18,4
46–55 let	17,4	17,6
56–65 let	16,9	17,4
66–75 let	13,2	11,8
76 in več let	10,3	10,2
Skupaj	100,0	100,0

Naš vzorec (preglednica 1) je od zelene starostne strukture nekoliko odstopal, vendar so bile razlike zelo majhne. Nekoliko večje odstopanje je bilo le pri starostni skupini 66–75 let, kjer je bilo v vzorcu 11,8 % anketirancev (namesto 13,2 %). Anketiranje se je izvajalo v obdobju od konca avgusta do oktobra 2021. Na ta način so se odgovori anketirancev nanašali na vsa turistična potovanja v času pandemije v letu 2020 ter večji del potovanj v letu 2021, saj se je anketiranje začelo ob koncu poletne turistične sezone 2021. Kljub temu manjši del potovanj, ki so bila izvedena v letu 2021, ni bil zajet.

V vprašalniku smo uporabljali izraz epidemija, ki se je pogosteje kot pandemija pojavjal v medijih, poleg tega pa so bili ukrepi, ki so vplivali na ravnanje anketirancev, povezani z Odredbo o razglasitvi epidemije nalezljive bolezni ... (2020). Kljub temu v prispevku uporabljamo izraz pandemija, saj je bilo za turistična potovanja relevantno dogajanje v globalnih okvirih, poleg tega pa se je razglasitev epidemije v Sloveniji (12. marec 2020) skoraj povsem ujemala z razglasitvijo pandemije s strani Svetovne zdravstvene organizacije (11. marec 2020).

Vprašalnik je vključeval vprašanja iz naslednjih vsebinskih sklopov:

1. značilnosti turističnega ravnanja v času pandemije (udeležba na turističnih potovanjih, skupno število prenočitev, država turističnega potovanja/turističnih potovanj),
2. dejavniki, ki so vplivali na sprejete potovalne odločitve (vloga turističnih bonov, dejavniki izbire obiskanega turističnega kraja, vplivi s pandemijo povezanih dejavnikov),
3. odnos do različnih omejitev, povezanih s prostočasnimi in drugimi potovanji, ki so bile prisotne v času pandemije,
4. mnenje o zdravstveni varnosti različnih oblik turističnih potovanj oziroma turizma,
5. socio-demografske značilnosti anketirancev (starost, spol, izobrazba, občina bivanja).

V vprašalnik so bila vključena še nekatera druga vprašanja, ki pa za vsebino tega prispevka niso relevantna, zato na tem mestu ne bodo predstavljena. Pri oblikovanju vprašalnika smo se naslonili na predhodne raziskave vplivov pandemije na ravnanje in namere turistov, poleg tega pa smo upoštevali tudi posebnosti, ki so bile povezane s situacijo v Sloveniji (npr. nacionalno specifični epidemiološki ukrepi).

Pri analizi odgovorov smo uporabili nekatere standardne statistične preizkuse in koeficiente (t-preizkus, hi-kvadrat preizkus, Pearsonov koeficient korelacije). Več vprašanj je vključevalo odgovore na petstopenjski ordinalni lestvici. Mnenja glede tega, ali je v tovrstnih primerih umestna uporaba parametričnih metod, se razlikujejo (Derrick, White, 2017). Na tem mestu smo sledili zaključkom Derricka in Whitea (2017), Normana (2010) ter de Winterja in Dodouja (2010), ki so menili, da je uporaba parametričnih metod primerna, opozarjali pa so tudi na robustnost teh metod na napake prve vrste in nenormalnost distribucij. S tem v zvezi kaže omeniti, da je tudi uporaba neparametričnih metod (Mann-Whitneyev preizkus, Spearmanov koeficient korelacije) privedla do enakih zaključkov, kakršni so predstavljeni v nadaljevanju.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

Zaradi narave vzorca (kvotni vzorec, skladen s starostno strukturo slovenskega prebivalstva, starega vsaj 18 let) je bila starostna struktura vzorca skoraj povsem enaka kot starostna struktura slovenskega prebivalstva, do razlik z značilnostmi slovenske populacije pa je prišlo pri spolni in izobrazbeni strukturi. Tako je bilo 43,7 % anketirancev moškega in 56,3 % ženskega spola. Le 10,1 % anketirancev je imelo osnovnošolsko izobrazbo, 39,2 % srednješolsko izobrazbo, 50,7 % pa višje- ali visokošolsko izobrazbo. Leta 2021 je bilo med slovenskim prebivalstvom, starim 20 let in več, 19 % prebivalcev z osnovnošolsko izobrazbo, 54,7 % s srednješolsko in 26,3 % z višje- ali visokošolsko izobrazbo (SURs, 2022c). Potemtakem je vzorec v nekoliko večji meri zajel žensko populacijo ter bolj izobraženo prebivalstvo. Slednje je po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (SURs, 2022a) potovalno nekoliko bolj aktivno, zato je mogoče pričakovati, da se je to poznalo tudi pri odgovorih.

4.1 Udeležba na turističnih potovanjih

Od razglasitve epidemije v Sloveniji do časa anketiranja (torej od 12. marca 2020 do konca avgusta 2021) je bilo na vsaj enem turističnem potovanju, tj. potovanju, na katerem so vsaj enkrat prenočili, 72,2 % (tj. 361) anketirancev. K tako visoki udeležbi je prispevalo tudi dejstvo, da sta bili pri tem vprašanju zajeti kar dve turistični sezoni ter da so anketiranci nadpovprečno izobraženi.

Med anketiranci, ki niso bili na nobenem turističnem potovanju (v nadaljevanju neudeleženci turističnih potovanj; $n = 139$), slaba tretjina (31,2 %) potovanj sploh

ni pogrešala, dobra petina (21,0 %) jih je zelo pogrešala, relativna večina (47,8 %) pa jih je pogrešala deloma (preglednica 2). Odgovori torej pričajo o tem, da dobršen del prebivalstva, ki v času pandemije ni potovalo, zaznava turistična potovanja kot pomembno in zaželeno vsebino kakovostnega življenja oziroma prostega časa.

Preglednica 2: Odgovori neudeležencev turističnih potovanj.

	Število	Delež (%)
Ali anketiranci pogrešajo turistična potovanja (n = 138)		
sploh ne	43	31,2
deloma	66	47,8
zelo	29	21,0
Predviden odhod na turistično potovanje v preostanku leta 2021 (n = 138)		
da	19	13,7
ne	97	69,8
mogoče	23	16,5

Neudeleženci turističnih potovanj so bili tudi vprašani, ali bodo šli na potovanje do konca leta 2021 (preglednica 2). Ker se je anketiranje izvajalo po zaključku glavne turistične sezone, ni presenetljivo, da kar 69,8 % teh anketirancev do konca leta ni nameravalo iti na turistično potovanje, samo 13,7 % pa jih je odgovorilo pritrdilno.

4.2 Ravnanje udeležencev turističnih potovanj

V splošnem anketiranci niso hodili na daljše dopuste ali na večje število zmerno dolgih dopustov (preglednica 3). Tako je le slaba četrtnina anketiranih udeležencev turističnih potovanj (24,8 %) v času od začetka pandemije do konca glavne poletne turistične sezone leta 2021, torej v letu in pol oziroma v dveh glavnih turističnih sezonah, na turističnih potovanjih (ali potovanju) skupaj prenočila več kot 20-krat. 46,2 % jih je prenočilo največ 10-krat. Pri tem jih je 17,8 % prenočilo največ štirikrat. To vendarle opozarja na razmeroma skromno turistično dejavnost anketirancev v času pandemije.

Preglednica 3: Ravnanje udeležencev turističnih potovanj.

	Število	Delež (%)
Skupno število prenočitev na turističnih potovanjih v vsem času od začetka epidemije (n = 359)		
manj kot 5-krat	64	17,8
5–10-krat	102	28,4
11–20-krat	104	29,0
več kot 20-krat	89	24,8
Ciljne države turističnih potovanj* (n = 361)		
Slovenija	283	78,4
Hrvaška	242	67,0
drugo	87	24,1
Vpliv turističnih bonov na odločitev o odhodu na turistično potovanje v času epidemije** (n = 282)		
ne	46	16,3
deloma	173	61,4
zelo	63	22,3

* Odstotek udeležencev turističnih potovanj.

** Na vprašanje so odgovarjali le tisti anketiranci, ki so imeli cilj svojega turističnega potovanja (tudi) v Sloveniji.

Turistična potovanja so imela cilj v Sloveniji pri 78,4 % udeležencev potovanj, v Hrvaški 67,0 %, v drugih državah pa 24,1 %. Ti deleži se dokaj ujemajo s tistimi, ki jih ugotavljajo redne raziskave Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) med slovenskim prebivalstvom (SURS, 2022g), kar kaže na to, da gre za precej stabilne značilnosti turističnega ravnanja, na katere tudi pandemija ni pomembneje vplivala. Na pogosto stabilnost turističnega ravnanja sicer v različnih kontekstih opozarja več raziskav (npr. Li in sod., 2008; Sönmez, Graefe, 1998).

Na turistično ravnanje anketirancev so vplivali tudi turistični boni, njihov vpliv pa je bil zmeren (preglednica 3). Med tistimi anketiranci, ki so šli na vsaj eno turistično potovanje s prenočitvijo s ciljem v Sloveniji (n = 282), je bilo 16,31 % takšnih, pri katerih turistični boni sploh niso vplivali na potovalno odločitev. Na drugi strani je bilo 22,34 % anketirancev, pri katerih so boni na odločitev zelo vplivali. V največjem delu primerov (61,35 %) so boni deloma vplivali na potovalno odločitev anketirancev, ki so si izbrali cilj turističnega potovanja (tudi) v Sloveniji.

Preglednica 4: Razlogi za izbiro obiskane turistične destinacije v času pandemije (n = 361).

	Število	Delež (%)
bližina	76	21,1
ugodne cene	87	24,1
privlačna in zanimiva pokrajina oziroma kraj	200	55,4
pogosto hodim na to območje (sem ga navajen, mi je všeč ...)	156	43,2
ugodne epidemiološke razmere	51	14,1
odsotnost administrativnih zahtev, povezanih z obiskom (npr. potrdila o cepljenju, vizumi ...)	33	9,1
drugo	37	10,2

Opomba: anketiranci so lahko izbrali do tri odgovore/navedbe. Če je bilo obiskanih krajev več, se je odgovor nanašal na časovno najdaljše turistično potovanje.

Anketni vprašalnik je vključeval tudi vprašanje, ki se je nanašalo na (do tri) najpomembnejše razloge, zaradi katerih se je anketiranec odločil za obisk turističnega kraja/cilja, ki ga je obiskal v času pandemije (preglednica 4). Ker je precej anketirancev v obravnavanem obdobju obiskalo več turističnih krajev, pri čemer je bil lahko relevanten vpliv različnih dejavnikov, se je v takšnem primeru vprašanje nanašalo na časovno najdaljše turistično potovanje.

Razlogi za izbiro turističnega cilja so bili s pandemijo razmeroma šibko povezani. Epidemiološke razmere in administrativne zahteve so sicer res odvrčale od obiska nekaterih potencialnih ciljev, ki so bili lahko zaznani kot manj varni, vendar je bilo še zmeraj mogoče izbirati med dolgo vrsto turističnih krajev, pri tem pa so pri odločanju med njimi bili relevantni dejavniki, ki s pandemijo niso bili (neposredno) povezani. Tako je največ udeležencev turističnih potovanj (55,4 %) izbralo cilj zaradi privlačne in zanimive pokrajine oziroma kraja. Na drugem mestu po pogostosti je bil razlog, ki priča o precej rutinskem ravnanju dobršnega dela anketirancev, tj. »pogosto hodim na to območje (sem ga navajen, mi je všeč ...)«. Zaradi očitno pozitivnih izkušenj se jih veliko vrača v dobro poznane kraje, kar je povezano tudi s precejšnjo bližino največkrat obiskanih turističnih krajev, ki so v Sloveniji in Hrvaški.

Kot razlog za izbiro destinacije so sledile ugodne cene (24,1 %) ter bližina (21,1 %). Oba razloga, ki sta bila povezana z zdravstveno situacijo, sta bila na zadnjih dveh mestih. Tako so bile ugodne epidemiološke razmere razlog za izbiro kraja za 14,1 %, odsotnost administrativnih zahtev, povezanih z obiskom (npr. potrdila o cepljenju, vizumi ...), pa za 9,1 % udeležencev turističnih potovanj. Navedbe pri odgovorih »drugo« so bile vsebinsko zelo razpršene. Deloma so podrobneje pojasnjevale prejšnje navedbe, le v manjšem delu primerov pa je šlo za navajanje bistveno drugačnih razlogov (npr. želja drugega člana/članov potovalne skupine, posedovanje nepremičnine, želja videti nekaj novega). Večkrat (12-krat; 3,3 % udeležencev turističnih potovanj) so bili

posebej omenjeni turistični boni, kar kaže na to, da so nekateri anketiranci zaradi turističnega bona izbrali cilj v Sloveniji namesto cilja v drugi državi ali pa nastanitveni objekt, ki je sprejemal bone, namesto katerega drugega.

Preglednica 5: Vpliv epidemije covid-19 na turistično ravnanje in odločitve anketirancev.

	Število	Delež (%)
V kolikšni meri je epidemija covid-19 vplivala na vaše turistično ravnanje in odločitve? (n = 361)		
sploh ni	42	11,6
malo	146	40,4
precej	130	36,0
zelo	43	11,9
Bi v primeru, če ne bi bilo epidemije, šli na turistično potovanje drugam?* (n = 317)		
ne	69	21,8
mogoče	101	31,9
da	147	46,4
Bi v primeru, da ne bi bilo epidemije, odpotovali na turistično potovanje večkrat kot ste ali pa za dlje časa?* (n = 319)		
ne	52	16,3
mogoče	94	29,5
da	173	54,2

* Na vprašanje so odgovarjali le tisti anketiranci, ki so odgovorili, da je epidemija covid-19 vplivala na njihovo turistično ravnanje (malo, precej ali zelo).

Anketirancem, ki so v času pandemije bili na vsaj enem turističnem potovanju s prenočitvijo, je bilo postavljeno tudi vprašanje, v kolikšni meri je pandemija covid-19 vplivala na njihovo turistično ravnanje. Na približno polovico (47,9 %) anketirancev je vplivala *precej* ali *zelo* (preglednica 5), na nadaljnjih 40,4 % je vplivala *malo*, dobra desetina (11,4 %) pa je izjavila, da na njihovo turistično ravnanje sploh ni vplivala.

Med udeleženci turističnih potovanj, ki so povedali, da je pandemija vplivala na njihovo turistično ravnanje *malo*, *precej* ali *zelo*, je bilo kar 46,4 % takšnih, ki bi v primeru, da ne bi bilo pandemije, šli na turistično potovanje drugam. Samo 21,8 % jih je odgovorilo, da bi si tudi v drugačnih okoliščinah izbrali isti turistični cilj (iste turistične cilje).

Še več (54,2 %) je bilo anketiranih udeležencev turističnih potovanj, ki bi – v primeru, da ne bi bilo pandemije – odpotovali na turistično potovanje večkrat ali pa za dlje časa. Na drugi strani je bil razmeroma zelo majhen (16,3 %) delež tistih, ki so odgovorili negativno, oziroma tistih, pri katerih pandemija ni vplivala na manjše število ali krajše

trajanje turističnih potovanj. Takšen rezultat je povezan tudi z dejstvom, da precej dolga obdobja med pandemijo (zlasti leta 2020) turistična potovanja zaradi zaprtosti nastanitvenih objektov in prepovedi prehajanja občinskih meja sploh niso bila izvedljiva.

4.3 Moteči dejavniki v času pandemije in zaznavanje zdravstvene varnosti

Anketirancem je bilo postavljeno tudi vprašanje, kako moteče so bile za njih različne omejitve na področju turizma in prostega časa, povezane z epidemiološkimi ukrepi, ki so bili v veljavi v posameznih obdobjih v času pandemije. Poleg tega je bila v vprašalnik vključena tudi navedba, ki se je nanašala na možnost okužbe v gostinskih in nastanitvenih obratih.

Nekatere omejitve, povezane s pandemijo, so anketiranci v precejšnji meri doživljali kot razmeroma malo moteče (preglednica 6). To velja zlasti za tiste omejitve, ki so se nanašale na dokaj redke vrste ravnanja, ki tudi v siceršnjih okoliščinah niso del običajnega/pogostega pristočnega ravnanja številnih posameznikov, npr. potovanje z letali. Letalo je v letu 2019 predstavljalo prevozno sredstvo le na 10 % turističnih potovanj slovenskih prebivalcev (SURs, 2022g). V zvezi z »oteženim ali onemogočenim letalskim prometom« je tako na lestvici od 1 (nemoteče) do 5 (izredno moteče) kar 56,6 % anketirancev izbralo oceni 1 in 2.

Po tem, kako moteča je bila določena omejitev, so zlasti izstopale »omejitve pri preživljanju prostega časa v naravi (npr. omejitve gibanja na občine)« (44,9 % ocen 5, skupen delež ocen 4 in 5 je bil 60,7 %), ki so v zelo pomembni meri posegle v pristočno ravnanje posameznikov in vplivale na poslabšanje kakovosti prostega časa. Nadpovprečno moteči omejitvi sta bili še »omejeno število različnih dogodkov in prireditev (zabavnih, kulturnih ...)« (57,0 % ocen 4 in 5) ter »otežene možnosti dopustovanja (mejne formalnosti, grožnja karantene, potreba po preverjanju zahtev in formalnosti, povezanih s potovanjem ...)« (53,5 % ocen 4 in 5).

Nekateri anketiranci so navajali tudi druge pojave in dejavnike, ki so jih doživljali kot moteče. Največ (10) jih je omenilo stalno, nepredvidljivo in hitro spreminjanje »pravil igre« oziroma omejitev/ukrepov (še trije so izpostavili nedorečenost/nesmiselnost sprejetih ukrepov ali njihovo »političnost«). Druga najbolj pogosta motnja, ki so jo navajali, je bilo nošenje mask (8 anketirancev), po pet pa jih je omenilo vrste na mejnih prehodih in neupoštevanje ukrepov oziroma neodgovorno ravnanje drugih.

Anketiranci so bili tudi naprošeni, da na lestvici od 1 (zelo nevarne) do 5 (zelo varne) ocenijo zdravstveno varnost različnih oblik turističnih potovanj. Kot najbolj varne so videli »počitnice v gorskih krajih, v gorah« (52,6 % ocen 5) ter »podeželski turizem« (50,1 % ocen 5). Kot razmeroma zelo varno so videli tudi »turistično potovanje/dopust v Sloveniji« (41,4 % ocen 5). Počitnice ob morju so vrednotili kot bolj varne od počitnic v zdraviliških krajih (29,5 % : 15,9 % ocen 5). Kot najbolj nevarna so videli turistična potovanja v neevropske države, pri katerih je kar 60,2 % anketirancev izbralo oceni 1 ali 2.

Preglednica 6. Kako moteče so bile za anketirance različne omejitve na področju turizma in prostega časa (% odgovorov).

	1*	2	3	4	5	\bar{x}
otežene možnosti dopustovanja (mejne formalnosti, grožnja karantene, potreba po preverjanju zahtev in formalnosti, povezanih s potovanjem ...)	17,8	11,8	16,8	23,2	30,3	3,36
neprijeten občutek v nastanitvenih in gostinskih obratih zaradi možnosti okužbe	31,6	21,2	21,8	13,4	12,0	2,53
omejen, otežen obisk muzejev in podobnih kulturnozgodovinskih ustanov	39,0	14,5	20,9	14,3	11,4	2,45
omejeno število različnih dogodkov in prireditev (zabavnih, kulturnih ...)	15,7	9,2	18,1	24,9	32,1	3,49
omejitve pri preživljanju prostega časa v naravi (npr. omejitve gibanja na občine)	16,2	7,2	15,8	15,8	44,9	3,66
otežen ali onemogočen letalski promet	45,0	11,6	14,6	9,6	19,2	2,46

* Anketiranci so ocenjevali, kako moteča je bila posamezna omejitev, na lestvici od 1 = nemoteče do 5 = izredno moteče.

Preglednica 7: Ocena zdravstvene varnosti različnih oblik turističnih potovanj (% odgovorov).

	1*	2	3	4	5	\bar{x}
turistično potovanje/dopust v Sloveniji	1,8	2,6	16,6	37,6	41,4	4,14
turistično potovanje/dopust na Hrvaškem	4,2	11,6	29,1	32,3	22,7	3,58
turistično potovanje v druge evropske države	7,5	12,1	44,6	25,9	9,9	3,19
turistično potovanje v neevropske države	28,7	31,5	27,9	7,1	4,8	2,28
letalski poleti	14,9	20,0	36,9	16,3	11,9	2,90
mestni turizem	4,0	14,1	38,8	26,3	16,9	3,38
počitnice ob morju	2,8	6,6	24,6	36,5	29,5	3,83
počitnice v gorskih krajih, v gorah	2,8	4,6	10,2	29,7	52,6	4,25
počitnice v zdraviliških krajih	5,8	19,7	37,6	21,1	15,9	3,21
podeželski turizem	2,8	2,8	12,4	31,9	50,1	4,24

* Anketiranci so ocenjevali stopnjo zdravstvene (ne)varnosti na lestvici od 1 do 5, kjer je 1 = zelo nevarne, 5 = zelo varne.

Anketiranci so bili tudi naprošeni, da na lestvici od 1 (zelo nevarne) do 5 (zelo varne) ocenijo zdravstveno varnost različnih oblik turističnih potovanj. Kot najbolj varne so videli »počitnice v gorskih krajih, v gorah« (52,6 % ocen 5) ter »podeželski turizem« (50,1 % ocen 5). Kot razmeroma zelo varno so videli tudi »turistično potovanje/dopust v Sloveniji« (41,4 % ocen 5). Počitnice ob morju so vrednotili kot bolj varne od počitnic v zdraviliških krajih (29,5 % : 15,9 % ocen 5). Kot najbolj nevarna so videli turistična potovanja v neevropske države, pri katerih je kar 60,2 % anketirancev izbralo oceni 1 ali 2.

V splošnem so bila potemtakem kot bolj varna vrednotena turistična potovanja v manj oddaljene cilje. Z naraščanjem razdalje je naraščal občutek nevarnosti oziroma zaznava zdravstvenih tveganj. Prostorska bližina je povezana tudi z boljšo poznanostjo destinacije, ki vpliva na manjšo zaznavo tveganja, povezanega z obiskano destinacijo (Schroeder et al., 2013). Tudi Li in sod (2021) so ugotovili, da so kitajski turisti v povezavi z zaznanim tveganjem v času pandemije dajali prednost bližnjim destinacijam.

Kot bolj varne so bile zaznane tudi tiste vrste turizma, ki so navezane na razmeroma naravno okolje (počitnice v gorskih krajih, podeželski turizem), kar je povezano z manjšo gostoto turistov in prebivalcev. Na drugi strani so bile kot bolj nevarne zaznane oblike turizma, povezane z večjo gnečo (mestni turizem, zdraviliški turizem). Takšna stališča se odražajo tudi v že predstavljenih podatkih SURS (2022e), ki govorijo o upadu deleža zdraviliških in mestnih občin v strukturi prenočitev slovenskih turistov ter naraščanju deleža gorskih, ostalih in obmorskih občin. V skladu z vrednotenjem podeželskega turizma kot bolj varnega je tudi dejstvo, da so bile turistične kmetije edina vrsta nastanitvenih obratov, ki v letu 2020 v primerjavi z letom 2019 ni beležila upada prenočitev, ampak je njihovo število ostalo na praktično enaki ravni, pri številu prenočitev domačih turistov pa je prišlo celo do več kot trikratne rasti (povečanje števila prenočitev s 53.496 na 186.582; SURS, 2022d).

Predstavljene ugotovitve se skladajo tudi z nekaterimi tujimi raziskavami. Tako sta npr. Osti in Nava (2020) ugotavljala, da so – podobno kot pri nas – italijanski turisti ocenjevali gorske kraje kot bolj varne od obmorskih. Tudi kitajski turisti (Huang in sod., 2021) so dajali prednost z naravo povezanim in podeželskim destinacijam (a tudi kulturnim destinacijam).

4.4 Povezave med starostjo anketirancev ter njihovim potovalnim ravnanjem in stališči

V kontekstu pandemije je bila starost pomemben dejavnik, ki je vplival na različne vidike turističnega ravnanja. Z naraščanjem starosti se je povečevala neudeležba na turističnih potovanjih v času pandemije, kar sicer velja tudi za običajne razmere (SURS, 2022b), saj se starejše starostne skupine soočajo z različnimi potovalnimi omejitvami in ovirami (Che, Wu, 2009; Zimmer, Brayley, Searle, 1995). V treh najmlajših

starostnih kategorijah (18–25, 26–35 in 36–45 let) so bili deleži udeležencev turističnih potovanj precej večji od 80 % (preglednica 8), v najstarejši skupini (76 in več) pa je bil ta delež samo 29,4 %. Več neudeležencev kot udeležencev je le v obeh najstarejših starostnih skupinah (66–75 let ter 76 in več; 55,9 % in 70,6 % neudeležencev).

Preglednica 8: Udeležba na turističnih potovanjih in obiskane države po starostnih skupinah (% anketirancev, χ^2 in p-vrednost).

Starostna kategorija	18–25 let	26–35 let	36–45 let	46–55 let	56–65 let	66–75 let	76 in več	Skupaj	χ^2	p-vrednost
% udeležencev turističnih potovanj*	85,4	89,3	84,8	76,1	77	44,1	29,4	72,2	93,87	0,000
Cilj turističnega potovanja v Sloveniji**	68,3	82,1	74,4	77,6	85,1	76,9	86,7	78,4	6,19	0,402
Cilj turističnega potovanja v Hrvaški**	78	73,1	78,2	64,2	67,2	34,6	20	67	35,41	0,000
Cilj turističnega potovanja v drugi državi**	39	23,9	20,5	26,9	23,9	15,4	6,7	24,1	9,4	0,152

* Delež vseh anketirancev ($n = 500$).

** Delež udeležencev turističnih potovanj ($n = 361$).

Izbira turistične destinacije je bila deloma povezana s starostjo. To povezavo je mogoče opaziti pri tistih anketirancih, ki so obiskali Hrvaško ($\chi^2 = 35,41$, $p = 0,000$), ne pa v povezavi z obiskom Slovenije ali drugih držav. Tako je bil med udeleženci turističnih potovanj delež obiskovalcev Hrvaške v treh najmlajših starostnih skupinah večji od 70 %, pri obeh najstarejših starostnih skupinah pa je bil ta delež manjši od 35 % (34,6 % in 10,0 %). Izbira Slovenije ali katere druge države ni bila povezana s starostjo. Razloge za takšen rezultat lahko iščemo v motivih za obisk Hrvaške, kjer so turistični tokovi usmerjeni predvsem na jadransko obalo, takšen tip dopusta pa je še zlasti privlačen za mlajše (vključno z družinami z otroki).

Tudi intenzivnost vpliva pandemije na turistično ravnanje anketirancev je povezana s starostjo ($\chi^2 = 29,38$, $p = 0,044$), vendar je ta povezava precej kompleksna in nikakor ne enoznačna. Pri obeh najmlajših starostnih skupinah je zelo malo odgovorov, ki bi govorili o zelo izrazitem vplivu pandemije ali pa, na drugi strani, o njegovi odsotnosti (preglednica 9). Odgovori so še bolj kot sicer zgoščeni v obeh kategorijah, ki govorita o delnem vplivu (*malo, precej*) pandemije na turistično ravnanje. Tako je kar 53,7 % anketirancev v starostni skupini 18–25 let odgovorilo, da je pandemija *malo* vplivala na njihovo turistično ravnanje, v starostni skupini 26–35 let pa je bilo kar 49,2 % odgovorov *precej*. Na razlike med starostnimi skupinami vplivajo tako

različne potovalne navade kot razlike v zaznavi zdravstvenih tveganj, ki so bila manjša za mlajšo populacijo (Mattiuzzi, Lippi, Henry, 2021).

Preglednica 9: Vpliv pandemije na turistično ravnanje anketiranih udeležencev turističnih potovanj po starostnih skupinah; % odgovorov (n = 361).

Starostna kategorija	Sploh ni	Malo	Precej	Zelo	Skupaj
18–25 let	2,4	53,7	34,1	9,8	100,0
26–35 let	6,0	35,8	49,2	9,0	100,0
36–45 let	12,8	39,7	38,5	9,0	100,0
46–55 let	13,4	38,8	35,8	11,9	100,0
56–65 let	11,9	35,8	29,9	22,4	100,0
66–75 let	26,9	46,1	23,1	3,9	100,0
76 in več let	20,0	46,7	20,0	13,3	100,0
Skupaj	11,6	40,4	36,0	11,9	100,0

Vrednotenje varnosti nekaterih oblik turizma oziroma turističnih potovanj je bilo deloma povezano s starostjo (preglednica 10). Tako je s starostjo naraščala ocena nevarnosti turističnih potovanj v druge evropske države ($r = -0,18862$, $p = 0,000$), v neevropske države ($r = -0,32715$, $p = 0,000$) in letalskih poletov ($r = -0,26703$; $p = 0,000$). Potemtakem so te povezave statistično značilne pri tistih oblikah turističnih potovanj, ki so nasploh (v povprečju) vrednotene kot najmanj varne, pri ostalih oblikah potovanj pa je prevladovalo soglasje o njihovi dokajšnji varnosti.

Preglednica 10: Povezave med starostjo ter vrednotenjem zdravstvene varnosti različnih oblik turističnih potovanj (Pearsonov koeficient korelacije).

	r	p-vrednost
turistično potovanje/dopust v Sloveniji	0,063562	0,156
turistično potovanje/dopust na Hrvaškem	-0,038867	0,387
turistično potovanje v druge evropske države	-0,18862	0,000
turistično potovanje v neevropske države	-0,32715	0,000
letalski poleti	-0,26703	0,000
mestni turizem	-0,076326	0,089
počitnice ob morju	-0,061703	0,169
počitnice v gorskih krajih, v gorah	0,0043286	0,923
počitnice v zdraviliških krajih	0,071989	0,109
podeželski turizem	0,03279	0,465

Starost ima na turistično ravnanje potemtakem tudi v našem primeru podobne učinke kot so bili ugotovljeni v več drugih raziskavah covid-19 in turizma. Tako so npr. Shin in sod. (2022) ugotavljali, da ima starost negativen učinek na odločitve za potovanje v času pandemije. Hkrati je povezana z višjim zaznavanjem tveganja oziroma manjšim vrednotenjem varnosti (Neuburger, Egger, 2021). Na zaznано zdravstveno tveganje vpliva subjektivna zaznava dovzetnosti za bolezen in resnosti bolezni (Floyd, Prentice-Dunn, Rogers, 2000), oboje pa je v večji meri povezano z zdravstveno bolj ogroženo starejšo populacijo.

4.5 Povezave med udeležbo na turističnih potovanjih ter vrednotenjem omejitev in motenj na področju turizma

Anketiranci, ki so šli oziroma niso šli na turistično potovanje v času pandemije, so se med sabo v pomembni meri razlikovali glede tega, kako moteče so bile zanje omejitve na področju turizma (preglednica 11). V splošnem so omejitve kot bolj moteče občutili udeleženci turističnih potovanj. Tako so bile »otežene možnosti dopustovanja (mejne formalnosti, grožnja karantene, potreba po preverjanju zahtev in formalnosti, povezanih s potovanjem ...)« nemoteče za kar 39,6 % neudeležencev ter le za 9,4 % udeležencev (udeleženci $\bar{x} = 3,57$, neudeleženci $\bar{x} = 2,83$, $t = 5,13$, $p = 0,000$). Med neudeleženci so tudi dolgotrajni neudeleženci, ki tudi sicer ne bi šli na turistično potovanje, zato jih tovrstne omejitve niso mogle zares prizadeti.

Preglednica 11: Vrednotenje različnih omejitev v času pandemije pri udeležencih in neudeležencih turističnih potovanj (t-preizkus) (1 = nemoteče, 5 = izredno moteče).

	Udeleženci			Neudeleženci				Stat. znač. 2-smerni preizkus)
	N	\bar{x}	SD	N	\bar{x}	SD	t	
otežene možnosti dopustovanja (mejne formalnosti, grožnja karantene, potreba po preverjanju zahtev in formalnosti, povezanih s potovanjem ...)	360	3,57	1,3	139	2,83	1,71	5,13	0,000
neprijeten občutek v nastanitvenih in gostinskih obratih zaradi možnosti okužbe	361	2,38	1,25	139	2,93	1,57	-4,1	0,000
omejen, otežen obisk muzejev in podobnih kulturnozgodovinskih ustanov	359	2,5	1,39	139	2,31	1,46	1,36	0,175
omejeno število različnih dogodkov in prireditev (zabavnih, kulturnih ...)	359	3,59	1,31	139	3,21	1,65	2,73	0,007

	Udeleženci			Neudeleženci				Stat. znač. 2-smerni preizkus)
	N	\bar{x}	SD	N	\bar{x}	SD	t	
omejitve pri preživljanju prostega časa v naravi (npr. omejitve gibanja na občine)	360	3,75	1,45	139	3,42	1,6	2,18	0,029
otežen ali onemogočen letalski promet	361	2,68	1,59	139	1,91	1,42	5,01	0,000

Pri »omejenem, oteženem obisku muzejev in podobnih kulturnozgodovinskih ustanov« razlike med udeleženci in neudeleženci niso bile statistično značilne ($p = 0,175$), »omejeno število različnih dogodkov in prireditev (zabavnih, kulturnih ...)« pa je bilo nekoliko bolj moteče za udeležence kot neudeležence (udeleženci $\bar{x} = 3,59$, neudeleženci $\bar{x} = 3,21$, $t = 2,73$, $p = 0,007$). Omejitve pri preživljanju prostega časa v naravi, ki so bile najbolj moteče za obe skupini, so bile še nekoliko bolj moteče za udeležence turističnih potovanj (udeleženci $\bar{x} = 3,75$, neudeleženci $\bar{x} = 3,42$, $t = 2,18$, $p = 0,029$).

Razlike med skupinama so bile tudi v zvezi z oteženim ali onemogočenim letalskim prometom. Za udeležence so bile te omejitve na splošno precej bolj moteče (udeleženci $\bar{x} = 2,68$, neudeleženci $\bar{x} = 1,91$, $t = 5,01$, $p = 0,000$). V splošnem je bil otežen ali onemogočen letalski promet – skupaj z omejenim obiskom muzejev in podobnih ustanov – sicer vrednoten kot najmanj moteč, kar pa ne velja za udeležence turističnih potovanj.

Edina motnja, povezana s pandemijo, ki so jo neudeleženci vrednotili kot bolj motečo, je bil »neprijeten občutek v nastanitvenih in gostinskih obratih zaradi možnosti okužbe« (udeleženci $\bar{x} = 2,38$, neudeleženci $\bar{x} = 2,93$, $t = -4,1$, $p = 0,000$), ki je bil zelo moteč le za 7,8 % udeležencev, a za kar 23,0 % neudeležencev. Ta dejavnik je verjetno igral vlogo tudi pri tem, da se v času pandemije niso odločili za turistično potovanje.

Razlike med obema skupinama v doživljanju motenj so bile potemtakem precejšnje in povezane s precej kompleksnimi vzorci turističnega in pritožnega ravnanja. Nekatere omejitve so bile moteče predvsem za udeležence potovanj, niso pa posebej prizadele velikega dela neudeležencev, saj so med slednjimi tudi dolgotrajni (ali celo stalni) neudeleženci.

5 SKLEP

Pandemija covid-19 je imela raznovrstne in intenzivne učinke na slovenski turizem. Močno je vplivala tudi na manjšo in spremenjeno turistično aktivnost prebivalcev Slovenije, kar je bilo tako posledica zunanjih (epidemiološki ukrepi, omejitve ...) kot subjektivnih (percepcija zdravstvenih tveganj, turistične navade ...) okoliščin. Kljub temu so bili dejavniki, povezani s pandemijo, le eni izmed tistih, ki so vplivali na potovalne odločitve.

Zmanjšana turistična aktivnost je bila v precejšnji meri doživeta kot negativen pojav. Med anketiranci, ki niso bili na nobenem turističnem potovanju, jih je večina potovanja vsaj deloma pogrešala. Na drugi strani bi bili udeleženci turističnih potovanj v primeru, da ne bi bilo pandemije, turistično še bolj dejavni ter bi potovali večkrat in za dlje časa. V skladu s tem so bile različne turistične in prostočasne omejitve ter motnje vrednotene kot precej moteče. Med njimi so bile najbolj moteče omejitve pri preživljanju prostega časa v naravi, vključno (ali predvsem) z omejitvijo gibanja na lastne občine. Šlo je za omejitve, ki je prizadela tako udeležence kot neudeležence turističnih potovanj, saj je močno okrnila splošno kakovost prostega časa. Slovensko prebivalstvo usmerja svoja prostočasna potovanja v veliki meri na deloma ali pretežno naravna območja (Cigale, 2015; Jeršič, 1998), zato so bile tovrstne omejitve nujno zaznane kot še posebej moteče. Poleg tega je slovensko prebivalstvo pri preživljanju prostega časa tudi med delovnim tednom in ob koncih tedna v veliki meri navezano na območja sosednjih občin in regij (Cigale, 2015; Cigale, Lampič, 2019; Jeršič, 1995; 1998). Tiste omejitve, ki so se nanašale predvsem na dopustniška/počitniška potovanja in ki so bile torej za posameznike relevantne le v omejenih časovnih obdobjih, so bile zato nekoliko manj moteče, še zlasti če so se navezovalle na vrste ravnanja, ki so za precejšen del posameznikov že v običajnih razmerah precej redke (npr. potovanja z letalom).

Omejitve so v splošnem kot bolj moteče občutili udeleženci turističnih potovanj, kar ne velja samo za omejitve, ki so se neposredno navezovalle na potovalno izkušnjo (npr. različne administrativne ovire, s katerimi je bilo povezano potovanje), ampak tudi za tiste, ki so se nanašale na splošno prostočasno ravnanje (npr. omejeno število dogodkov in prireditev, omejitve pri preživljanju prostega časa v naravi). To kaže na večjo prostočasno aktivnost udeležencev turističnih potovanj oziroma manjšo prostočasno aktivnost neudeležencev, ki so zaradi tega manj občutili omejitve. So pa zato doživljali kot bolj moteče neprijetne občutke v nastanitvenih in gostinskih obratih zaradi možnosti okužbe, kar je bil dodaten dejavnik njihove manjše turistične aktivnosti.

S starostjo so že v običajnih razmerah povezane precejšnje razlike v turističnem in splošnem prostočasnem ravnanju. V času pandemije so nanje vplivali še nekateri drugi dejavniki, npr. epidemiološki ukrepi in različna zdravstvena ogroženost posameznih starostnih skupin. Slednja se je odražala tudi v razlikah pri ocenjevanju zdravstvene varnosti raznovrstnih oblik turizma in destinacij, saj so starejši v splošnem v večji meri zaznavali zdravstvena tveganja, povezana s turističnimi potovanji, kar pa ni veljalo za tista turistična potovanja, ki so bila usmerjena v bližje in bolj domače turistične cilje ali pa povezana z manjšo pričakovano gostoto turistov (dopust v Sloveniji, počitnice v gorskih krajih, podeželski turizem ...).

Na spremenjeno turistično ravnanje prebivalcev Slovenije opozarjajo tudi podatki SURS. Iz njih je razvidna sprememba prostorskih preferenc slovenskega prebivalstva v času pandemije glede na vrste obiskanih turističnih občin (nadpovprečno povečan obisk v gorskih in ostalih občinah). Te spremembe so v skladu z vrednotenjem varnosti različnih vrst turističnih destinacij, kakršno je pokazala naša raziskava (zaznavanje

gorskih in podeželskih krajev kot bolj varnih), kar kaže na nezanemarljiv vpliv zaznave zdravstvenega tveganja pri sprejemanju potovalnih odločitev.

Na ravnanje turistov so v pomembni meri vplivali tudi dejavniki, povezani z administrativnimi omejitvami, poleg tega pa so bili relevantni tudi dejavniki, ki niso bili neposreden predmet obravnave tega prispevka. Med njimi kaže omeniti delovanje turističnega gospodarstva, ki se je znašlo v zelo negotovi situaciji. Nepredvidljivost glede prihodnjih ukrepov in stanja pandemije je krojila delovanje številnih akterjev znotraj turističnega gospodarstva (npr. turističnih agencij), saj je onemogočala dolgoročno načrtovanje, posledično pa je pomembno vplivala tudi na ravnanje turistov.

Treba je opozoriti tudi na omejitve raziskave, ki so povezane s kvotnim (neverjetnostnim) vzorcem ter manj ustrezno izobrazbeno sestavo anketirancev, zato je pri posploševanju rezultatov potrebna previdnost. Poleg tega je raziskava obravnavala spremembe ravnanja le na področju turizma. Širše problematike pristočnega ravnanja, katerega del so tudi turistična potovanja, se je le mimogrede dotaknila. Tudi enodnevna ali nekajurna izletniška potovanja so lahko prispevala h bolj kakovostnemu prostemu času in deloma kompenzirala primanjkljaj, povezan s turističnimi potovanji, vendar to velja le za tista obdobja, ko epidemiološki ukrepi niso močno okrnili tudi kratkotrajnih pristočnih potovanj. Relevantno ostaja tudi vprašanje trajnosti/začasnosti sprememb turističnega oziroma pristočnega ravnanja, na katere je vplivala pandemija.

Zahvala

Raziskava je potekala leta 2021 v okviru programa raziskovanja Trajnostni regionalni razvoj Slovenije (P6–0229), ki ga sofinancira Javna agencija Republike Slovenije za raziskovalno dejavnost.

Avtorja izrekata posebno zahvalo anketarjem in vsem udeležencem anketiranja za dober odziv in sodelovanje.

Literatura in viri

- Chen, C., Wu, C., 2009. How motivations, constraints, and demographic factors predict seniors' overseas travel propensity. *Asia Pacific Management Review*, 14, 3, str. 301–312.
- Cigale, D., 2015. Prostočasna potovanja in slovensko prebivalstvo. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Cigale, D., Lampič, B., 2019. Razvoj turistične destinacije na primeru občine Kamnik. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Cvelbar, L.K., Farčnik, D., Ogorevc, M., 2021. Holidays for all: Staycation vouchers during COVID-19. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 2, 2, str. 100019. DOI: 10.1016/j.annale.2021.100019.

- de Winter, J. C. F., Dodou, D., 2010. Five-Point Likert Items: t test versus Mann-Wilcoxon. *Practical Assessment, Research and Evaluation*, 15, 11.
- Derrick, B., White P., 2017. Comparing two samples from an individual Likert question. *International Journal of Mathematics and Statistics*, 18, str. 1–13.
- Elbany, M., Elhenawy, Y., 2021. Analyzing the ultimate impact of COVID-19 in Africa. *Case Studies on Transport Policy*, 9, 2, str. 796–804. DOI: 10.1016/j.cstp.2021.03.016.
- European Commission, 2022. ECML COVID – Country list, 2022. URL: <https://covid-statistics.jrc.ec.europa.eu/RMeasures#> (citirano 4. 11. 2022).
- Farmaki, A., Miguel, C., Drotarova, M. H., Aleksić, A., Časni, A.Č., Eftymiadou, F., 2020. Impacts of Covid-19 on peer-to-peer accommodation platforms: Host perceptions and responses. *International Journal of Hospitality Management*, 91, str. 102663. DOI: 10.1016/j.ijhm.2020.102663.
- Finančna uprava Republike Slovenije, 2022. Turistični bon in BON21. URL: https://www.fu.gov.si/drugo/posebna_podrocja/turisticni_bon_in_bon21/ (14. 11. 2022).
- Flew, T., Kirkwood, K., 2021. The impact of COVID-19 on cultural tourism: art, culture and communication in four regional sites of Queensland, Australia. *Media International Australia*, 178, 1, str. 16–20. DOI: 10.1177/1329878X20952529.
- Floyd, D.L., Prentice-Dunn, S., Rogers, R. W., 2000. A meta-analysis of research on protection motivation theory. *Journal of Applied Social Psychology*, 30, 2, str. 407–429. DOI: 10.1111/j.1559-1816.2000.tb02323.x.
- Gössling, S., Scott, D., Hall, C. M., 2021. Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29, 1, str. 1–20. DOI: 10.1080/09669582.2020.1758708.
- Haque, T.H., Haque, M.O., 2018. The swine flu and its impacts on tourism in Brunei. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, str. 92–101. DOI: 10.1016/j.jhtm.2016.12.003.
- Horvat, U., 2021. Vpliv pandemije Covid-19 na turistični obisk v Mariboru v letu 2020 in 2021. *Revija za geografijo*, 16, 1, str. 119–140.
- Huang, S., Shao, Y., Zeng, Y., Liu, X., Li, Z., 2021. Impacts of COVID-19 on Chinese nationals' tourism preferences. *Tourism Management Perspectives*, 40, str. 100895. DOI: 10.1016/j.tmp.2021.100895.
- Im, J., Kim, J., Choeh, J.Y., 2021. COVID-19, social distancing, and risk-averse actions of hospitality and tourism consumers: A case of South Korea. *Journal of Destination Marketing & Management*, 20, str. 100566. DOI: 10.1016/j.jdmm.2021.100566.
- Jamal, T., Budke, C., 2020. Tourism in a world with pandemics: local-global responsibility and action. *Journal of Tourism Futures*, 6, 2, str. 181–188. DOI: 10.1108/JTF-02-2020-0014.
- Jeršič, M., 1995. Bližnja rekreacija prebivalcev mesta Ljubljane. *Dela*, 11, 151–168.
- Jeršič, M., 1998. Bližnja rekreacija prebivalcev Slovenije. Ljubljana: Inštitut za geografijo.

- Li, X., Gong, J., Gao, B., Yuan, P., 2021. Impacts of COVID-19 on tourists' destination preferences: Evidence from China. *Annals of Tourism Research*, 90, str. 103258. DOI: 10.1016/j.annals.2021.103258.
- Lu, Q., Atadil, H.A., 2021. Do you dare to travel to China? An examination of China's destination image amid the COVID-19. *Tourism Management Perspectives*, 40, str. 100881. DOI: 10.1016/j.tmp.2021.100881.
- Mao, C.-K., Ding, C. G., Lee, H.-Y., 2010. Post-SARS tourist arrival recovery patterns: An analysis based on a catastrophe theory. *Tourism Management*, 31, 6, str. 855–861. DOI: 10.1016/j.tourman.2009.09.003.
- Marot, N., Stubičar, N., 2022. Mestni turizem v 21. stoletju. V: Marot, N., Uršič, M. (ur.). *Mestni turizem v Sloveniji: značilnosti in upravljanje*, Ljubljana : Biotehniška fakulteta, str. 20–57.
- Mattiuzzi, C., Lippi, G., Henry, B. M., 2021. Healthcare indicators associated with COVID-19 death rates in the European Union. *Public Health*, 193, str. 41–42. DOI: 10.1016/j.puhe.2021.01.027.
- Navarro-Drazich, D., Lorenzo, C., 2021. Sensitivity and vulnerability of international tourism by covid crisis: South America in context. *Research in Globalization*, 3, str. 100042. DOI: 10.1016/j.resglo.2021.100042.
- Neuburger, L., Egger, R., 2021. Travel risk perception and travel behaviour during the COVID-19 pandemic 2020: a case study of the DACH region. *Current Issues in Tourism*, 24, 7, str. 1003–1016. DOI: 10.1080/13683500.2020.1803807.
- Norman, G., 2010. Likert scales, levels of measurement and the “laws” of statistics. *Advances in Health Sciences Education*, 15, 5, str. 625–632. DOI: 10.1007/s10459-010-9222-y.
- Novelli, M., Gussing Burgess, L., Jones, A., Ritchie, B.W., 2018. ‘No Ebola...still doomed’ – The Ebola-induced tourism crisis. *Annals of Tourism Research*, 70, str. 76–87. DOI: 10.1016/j.annals.2018.03.006.
- Odredba o razglasitvi epidemije nalezljive bolezni SARS-CoV-2 (COVID-19) na območju Republike Slovenije. 2020. Uradni list RS, št. 19/20 in 68/20.
- Okafor, L., Khalid, U., Gopalan, S., 2022. COVID-19 economic policy response, resilience and tourism recovery. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 3, 2, str. 100073. DOI: 10.1016/j.annale.2022.100073.
- Osti, L., Nava, C.R., 2020. Loyal: to what extent? A shift in destination preference due to the COVID-19 pandemic. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 1, 1, str. 100004. DOI: 10.1016/j.annale.2020.100004.
- Pham, T.D., Dwyer, L., Su, J.-J., Ngo, T., 2021. COVID-19 impacts of inbound tourism on Australian economy. *Annals of Tourism Research*, 88, str. 103179. DOI: 10.1016/j.annals.2021.103179.
- Sönmez, S.F., Graefe, A.R., 1998. Influence of terrorism risk on foreign tourism decisions. *Annals of Tourism Research*, 25, 1, str. 112–144. DOI: 10.1016/S0160-7383(97)00072-8.

- SURS [Statistični urad Republike Slovenije], 2022a. Prebivalci Slovenije po udeležnosti na turističnih potovanjih in po izobrazbi (v 1000), Slovenija, letno. URL: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2169803S.px> (27. 10. 2022).
- SURS, 2022b. Prebivalci Slovenije po udeležnosti na turističnih potovanjih in po starosti (v 1000), Slovenija, letno. URL: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2169802S.px> (27. 10. 2022).
- SURS, 2022c. Prebivalstvo, staro 15 ali več let, po izobrazbi, petletnih starostnih skupinah in spolu, statistične regije, letno. URL: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05G2010S.px> (26. 10. 2022).
- SURS, 2022d. Prenočitvene zmogljivosti, prihodi in prenočitve turistov po nastanitvenih obratih, Slovenija, mesečno. URL: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2164430S.px> (26. 10. 2022).
- SURS, 2022e. Prenočitvene zmogljivosti, prihodi in prenočitve turistov po vrstah turističnih občin, Slovenija, letno. URL: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2164521S.px> (26. 10. 2022).
- SURS, 2022f. Turistična potovanja po destinaciji potovanja in po glavnem prevoznem sredstvu, Slovenija, letno. URL: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2170205S.px> (26. 10. 2022).
- SURS, 2022g. Turistična potovanja v tujino po najbolj obiskanih evropskih državah, Slovenija, letno. URL: <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/2170208S.px> (26. 10. 2022).
- Škare, M., Soriano, D.R., Porada-Rochoń, M., 2021. Impact of COVID-19 on the travel and tourism industry. *Technological Forecasting and Social Change*, 163, str. 120469. DOI: 10.1016/j.techfore.2020.120469.
- Turnšek, M., Brumen, B., Rangus, M., Gorenak, M., Mekinc, J., Lešnik Štuhec, T., 2020. Perceived threat of COVID-19 and future travel avoidance: Results from an early convenient sample in Slovenia. *Academica Turistica*, 13, 1, str. 3–19. DOI: 10.26493/2335-4194.13.3-19.
- Villacé-Molinero, T., Fernández-Muñoz, J.J., Orea-Giner, A., Fuentes-Moraleda, L., 2021. Understanding the new post-COVID-19 risk scenario: Outlooks and challenges for a new era of tourism. *Tourism Management*, 86, str. 104324. DOI: 10.1016/j.tourman.2021.104324.
- Yang, Y., Altschuler, B., Liang, Z., Li, X. (Robert), 2021. Monitoring the global COVID-19 impact on tourism: The COVID19tourism index. *Annals of Tourism Research*, 90, str. 103120. DOI: 10.1016/j.annals.2020.103120.
- Zeilhofer, N., Zobavnik, I., 2020. Turistična panoga in COVID-19. Ljubljana: Republika Slovenija, Državni zbor. URL: https://fotogalerija.dz-rs.si/datoteke/Publikacije/Zborniki_RN/2020/Turisticna_panoga_in_COVID-19.pdf (citirano 15. 12. 2022).
- Zimmer, Z., Brayley, R.E., Searle, M.S., 1995. Whether to Go and Where to Go: Identification of Important Influences on Seniors' Decisions to Travel. *Journal of Travel Research*, 33, 3, str. 3–10. DOI: 10.1177/004728759503300302.

THE COVID-19 PANDEMIC AND ITS EFFECTS ON THE TOURIST BEHAVIOR OF THE SLOVENIAN POPULATION

Summary

After a period of long-term global tourism growth, the spread of the Covid-19 pandemic in 2020 represented an extremely large upheaval for tourism around the world. Due to numerous epidemiological measures and restrictions, as well as fears related to increased health risks, the number of tourist trips and overnight stays plummeted. On March 4, 2020, the first case of infection was detected in Slovenia, and on March 12, 2020, a Covid-19 epidemic was declared. This brought tourism to an almost complete halt, and the measures also severely restricted leisure activities in general, as on March 30 movement outside the municipality of permanent residence was prohibited. In 2020 and 2021, the epidemiological measures were one of the key factors that shaped the events in the field of tourism. As a result of the pandemic and epidemiological measures, the number of tourist arrivals in 2020 decreased by as much as 50.8% compared to 2019 (due to a significant decrease in the number of foreign tourists), and the number of overnight stays decreased by 41.7%. In the following year, the number of overnight stays and arrivals also remained significantly lower than in 2019. The paper presents the results of the research, in the framework of which we conducted a survey among adult residents of Slovenia, focusing on tourist behavior during the pandemic and the factors that influenced it. We used a quota sample of the population of Slovenia ($n = 500$), the aim being to match the age structure of the sample with the structure of the Slovenian population aged 18 and over.

The covid-19 pandemic had multiple and intense effects on Slovenian tourism. It also had a strong impact on the reduced and changed tourism activity of the inhabitants of Slovenia, which was the result of both external (epidemiological measures, restrictions...) and subjective (perception of health risks, tourist habits...) circumstances. Nevertheless, the factors related to the pandemic were just some of the factors that influenced travel decisions. The decrease in tourism activities was perceived as a negative phenomenon to a significant extent. Of the respondents who had not taken a tourist trip, the majority (67.8%) had at least partially missed tourism travel. On the other hand, if it were not for the pandemic, participants in tourist trips would be even more active in tourism, traveling more frequently and for longer periods of time. Accordingly, various tourism and leisure restrictions and disturbances were perceived as very disruptive. Most troubling were the restrictions on spending free time in nature, including (or primarily) the restriction of movement to one's own municipalities. This restriction affected both participants and non-participants in tourist trips, as it greatly reduced the overall quality of leisure time. The Slovenian population spends much of its leisure time in partially or predominantly natural areas (Cigale, 2015; Jeršič,

1998), so restrictions of this kind were inevitably perceived as particularly disruptive. In addition, the Slovenian population is largely connected to the areas of neighboring municipalities and regions when spending leisure time during the working week and on weekends (Cigale, 2015; Cigale, Lampič, 2019; Jeršič, 1995; 1998). Those restrictions that were mainly related to vacation/holiday trips and therefore relevant to individuals only during limited periods of time were therefore perceived as somewhat less disturbing, especially when they related to types of behavior that are quite rare for a significant proportion of people even under normal conditions (e.g., air travel).

Restrictions were generally perceived as more disruptive by participants in tourist trips. This was true not only for constraints directly related to the travel experience (e.g., various administrative obstacles associated with travel), but also for those related to general leisure activities (e.g., limited number of events, restrictions on spending free time in nature). This suggests greater leisure activity among participants in tourist trips and less leisure activity among nonparticipants, who felt less constrained as a result. However, they experienced as more disturbing unpleasant feelings in accommodation and catering facilities due to the possibility of infection, which was an additional factor in their lower tourist activity. Even under normal conditions, significant differences in tourism and general leisure behavior are associated with age. During the pandemic, they were also influenced by some other factors, such as epidemiological measures and different health risks of individual age groups. The latter was also reflected in the differences in the assessment of health safety of various forms of tourism and destinations, as the elderly generally perceived health risks associated with tourist trips more strongly, which was not the case for those tourist trips directed to closer and more familiar tourist destinations or associated with a lower expected density of tourists (holidays in Slovenia, holidays in mountain areas, rural tourism...). The data from the Statistical Office of the Republic of Slovenia also point to the changed tourist behavior of the inhabitants of Slovenia. They show a change in the spatial preferences of the Slovenian population during the pandemic in terms of the type of tourist municipalities visited (above-average increase in visits to *mountain* and *other* municipalities). These changes are consistent with the evaluation of the safety of different types of tourist destinations, as shown by our research (perception of mountain and rural places as safer), indicating a significant influence of the perception of health risk in making travel decisions. Tourist behavior was also significantly influenced by factors related to administrative restrictions, as well as uncertainty about future restrictions and the state of the pandemic. In addition, factors not directly considered in this study also played a role, such as the operation of the tourism industry, which found itself in a very uncertain situation. Uncertainty about future measures and the state of the pandemic shaped the operation of many actors within the tourism industry (e.g., travel agencies), as it made long-term planning impossible, and consequently had a significant impact on tourist behavior.